

Sivil toplum girişimleri

Türkiye'de sosyal koruma, sosyal güvenlik kapsamının dışında kalanlarla pek ilgilenmiyor

AHMET İNSEL

Türkiye'de milletvekillerinin yüzü, seçmenden çok parti liderine döktür. Bu durumun birçok nedeni var. Birincisi ve en önemlisi, toplumda yerleşik ataeril, otoriter ve hiyerarşi sever değerlerin siyasal ilişkilere de yansıyor oluşu. Milli eğitim tornası, hem müfredatı hem yöntemiyle geleneksel aile yapısından salınganan bu değerlerin katlanarak kemikleşmesini başarıyla gerçekleştiriyor. İkinci olarak, Siyasal Partiler Yasasının lider merkezli parti yapısını özendirmesinin yanında, milletvekillerinin büyük bir bölümünün dört-beşten fazla milletvekili seçilen bölgelerinden seçiliyor olması, bu toplumsal davranış tarzını kurumlaştırıyor. Dikkat edilirse az milletvekili seçilen bölgelerinde seçmen hassasiyetini parti liderleri dikkate alıyorlar. Bu durumun oluşmasında, büyük kent seçmenlerinde güçlü olmayan "buralı" olgusunun küçük seçim bölgelerinde baskın olması rol oynuyor.

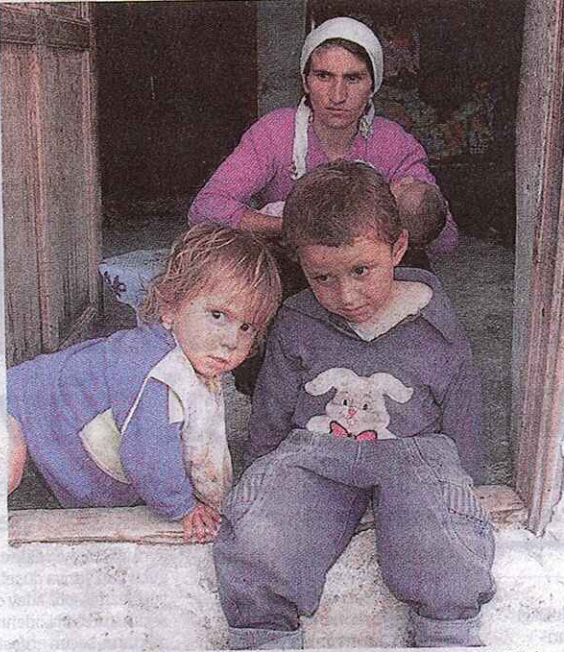
Milletvekillerinin yüzlerinin parti liderine döktük olmasının içerdiği çeşitli sorunlar var. Bunların arasında en önemlisi, özellikle iktidar partisi vekillerinin hükümeti denetlemek işlevlerini bütünüyle yitirmeleri. Bu durum, yürütme ve yasama arasında olması gereken güçler ayrılığı ilkesini fiilen ortadan kaldırdığı gibi, yasamanın denetleme işlevini de köreltiyor. Türkiye'de belki başkanlık sistemi yok ama başkanlık sistemine bazı açılardan çok benzeyen ve onun sakıncalarını da içinde barındıran bir başkanlık sistemi fiilen yürürlükte.

Medya önemsemiyor

Parlamentonun yürütme denetleme işlevini hakkıyla yerine getirmesi, böyle bir denetleme işlevinin örneklerinin gösterilmesi amacıyla yapılan sivil toplum girişimleri medyada fazla yer bulmuyor. Bunların birincisi, birkaç yıldan beri il il dolaşan Türkiye Küçük Millet Meclisi toplantıları. Milletvekilleriyle o bölgenin sivil toplum temsilcilerini veya sıradan seçmenlerini karşı karşıya getiren, seçmenlerin milletvekillerinden hesap sorması geleneğini yerleştirmeye çalışan bu girişim, küçük kentlerde biraz yankı bulsa da, büyük kentlere gelince o bölgenin milletvekillerinin ilgisini çekmiyor. Büyük seçim çevresinin yarattığı seçmenle yabancılaşma etkisi varlığını doğruluyor bu deneyim.

İzleme Platformu

Bir diğer girişim, milletvekili izleme komiteleri idi. Son yıllarda bu girişimin devam edip etmediğini

Türkiye'de yoksulluk çok yüksek ama onun için yapılan harcama çok düşük.

bilmeyorum. Buna karşılık, Kamu Harcamaları İzleme Platformu ikinci raporunu yayımladı. İki yıl önce, 52 hak temelli sivil toplum kuruluşu ve sivil oluşumun üye olmasıyla kurulan bu platformun amacı, kamu harcamalarını izlemek, değerlendirmek ve milletvekillerini bu değerlendirmeden haberdar etmek. Geçen yıl ilk kez hazırlanan ve bütün milletvekillerine tek tek yollanan raporun ikincisi 7 Nisan'da milletvekillerine ulaştırıldı. Rapora Platform'un internet sitesinden ulaşmak mümkün (www.kahip.org). Platform raporda imzası bulunan kuruluşların mali desteğiyle çalışıyor.

2010 yılı kamu harcamaları raporunda, geçen yıl olduğu gibi, dikkat çekici gözlemler var. En önemlisi, Türkiye'de sosyal koruma harcamalarının ulusal gelir içindeki payının çok düşük olması. Türkiye'de GSYH içinde payı yüzde 12 olan sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetler harcamalarının 27 ülkeli AB'de ortalaması, yüzde 25 civarında. Sosyal devlet olmanın, olamamanın veya olmak istememenin bundan daha açık bir göstergesi yok. 2010 raporunda sosyal koruma harcamaları içinden yoksullara yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin GSYH içindeki payının sadece yüzde 0,78 olduğu gerçeği çıkıyor.

Detaylara inince, sağlık konusundaki harcamalardaki yetersiz seviye kadar çocuğa yönelik harcamalarla gençlerin güçlendirilmesine yönelik harcamalardaki son

derece düşük oranının, insanına ve onun geleceğine önem vermeyen, bugünün sorunlarından başkasını pek düşünmeyen bir siyasal aklın toplumu yönettiğini çok açık biçimde gösteriyor. Zaten Kürt sorununa yaklaşım biçimi kadar, çevre sorunlarında, beton yığını ve asfalt yol ikilisine indirgenen, yeşili olmayan kent politikalarında da gördüğümüz bir zihniyet bu.

Türkiye ümit vermiyor

Rapor, sosyal korumanın sosyal güvenlik kapsamında dışında olanlarla pek ilgilenmediğini gösteriyor. Halbuki kayıt dışı çalışma oranının, çalışan yoksulluğunun, cinsiyet, cinsel yönelim ve etnik farklılığa dayalı sosyal dışlanışlığın yüksek olduğu bir ülke Türkiye. Raporda belirtildiği gibi, böyle bir toplumsal ortamda, sosyal koruma harcamalarının prim ödemeye dayalı ve kayıtlı sektörde çalışanlara yönelik olması, varolan dengesizlikleri, eşitsizlikleri pekiştirecek bir durum. Siyasal partiler ve medya değilse, bu konuda toplumsal duyarlılığı kim oluşturmaya?

Sağlık alanındaki kamu harcamalarında da Türkiye'nin konumu, gelecek açısından hiç ümit verici değil. 2008'de satın alma gücü paritesine bağlı bir karşılaştırma, Türkiye'de kamu sağlık harcamalarının kişi başına 479 dolar olduğunu gösteriyor. Almanya'da, Fransa'da bu miktar 3 bin dolara yakın. Küçük gördüğümüz Romanya'da bile 539 dolar, Polonya'da 825 dolar, Yunanistan'da 1735 dolar. Ayrıca

ulusal gelirin yüzde 5'ini kapsayan kamu sağlık harcamalarının sadece onda biri koruyucu hizmetlere ayrılıyor.

Türkiye'de nüfusun yüzde 31'i çocuk olduğu halde, 2009'da eğitim dahil, sosyal hizmet ve adalet hizmetleri çerçevesinde çocuğa yönelik kamu harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 3,65. 2009'da çocuk başına 535 TL harcama yapılmış! Çocukları aile bütçesine teslim eden, ailenin de orta direğini kadın olarak tanımlayan bir anlayışın somut bir göstergesi. Çalışma yaşındaki kadınların yüzde 75'i çalışmıyor Türkiye'de. Çünkü egemen anlayış kadına çocuk bakma görevini veriyor. Bunun kadınlık konumu açısından sonuçlarını, plaza medyası sosyetesinin bazı kadınlarının sosyal sermayelerini hedef aldığı için hiç hoşlanmadıkları, Elisabeth Badinter'in 'Kadınlık mı, Annelik mi?' başlığıyla Türkçe'ye geçen ay çevrilen (İletişim Yayınları) kitabında bulmak mümkündür.

Askeri harcamalar

Bir diğer konu askeri harcamalar. Solda var olan bir şehir efsanesine son vermek gerekiyor. Türkiye'de askeri harcamalar artık devletin en büyük harcama kalemi değil. Sağlık ve eğitim harcamalarından sonra yer alıyor. 2010'da kamu askeri harcamaları GSYH'ya oranı yüzde 2,08 olmuş. Geçen yıl bu oran yüzde 2 idi. Gelecek üç yılda yüzde 2,1'e çıkması öngörülüyor. NATO içinde yer alan AB ülkelerinin ortalaması yüzde 1,8. Rapor, askeri harcamaların seviyesi kadar, bunların şeffaf olmasının yarattığı sorunlara dikkati çekiyor. Askeri harcamaların Sayıştay denetimine çok sınırlı biçimde açılması bu sorunun en belirgin yanı.

Son olarak raporda geriye dönmek bir değerlendirme dikkat çekiyor. TÜİK verilerine göre, eğitim alması gereken 6-29 yaş grubunun toplam nüfusa oranının yüzde 48 olduğu bir ülkede, 1988-2004 arasında 15 yıl boyunca eğitimden çok askeri harcama yapıldı. Bugün Türkiye'nin niteliksiz işgücü deposu olmasını, düşük işgücü verimliliğini ve çok yüksek genç işsizliğini izah eden etmenlerden biri, belki en önde geleni bu değil mi?

Platform'un raporu meclisin kapanmasına denk geldi. Milletvekili adayları seçim kampanyaları boyunca bu rapordaki verileri değerlendirirler mi? Onlar kendiliğinden yapmasalar da, seçmenler bu konudaki görüşlerini, değerlendirmelerini ısrarla talep ederek siyasetçileri zorlayamazlar mı? Yukarıda belirtilen sivil girişimler, tam da bunu harekete geçirmek istiyor. Seçmen de seçtiğine ilgisiz kalırsa, o zaman taşı sadece siyasetçilere atmak haksızlık olmaz mı?